

Cumhuriyet İdeolojisinin Görsel Dile Tercümesi: Basındaki “Cumhuriyet’in Onuncu Yıldönümü” Görselleri

Esra ÖZKAN KOÇ
(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Trabzon,
Türkiye
Department of Art History, Faculty of
Literature, Karadeniz Technical
University, Trabzon, Türkiye
ozkanesra2@gmail.com

Geliş Tarihi/Received 31.12.2024
Revizyon Tarihi 09.06.2025
Kabul Tarihi/Accepted 31.10.2025
Yayın Tarihi/Publication Date 29.12.2025

Atıf:

Özkan Koç, E. (2025). Cumhuriyet ideolojisinin görsel dile tercümesi: Basındaki “Cumhuriyet’in onuncu yıldönümü” görselleri. *Edebiyat ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 75, 161–174.

Cite this article:

Özkan Koç, E. (2025). The translation of republican ideology into visual language: “Tenth anniversary of the Republic” images in the press. *Journal of Literature and Humanities*, 75, 161–174.

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial
4.0 International License.

The Translation of Republican Ideology into Visual Language: “Tenth Anniversary of the Republic” Images in the Press

Öz

29 Ekim günleri 1925 yılında ulusal bayramlar içine alınmış ve her yıldönümlerinde kutlanmasına karar verilmiştir. 1933’teki Cumhuriyet’in onuncu yıldönümü, devlet tarafından kapsamlı bir programla geniş çaplı bir kutlama olarak ele alınması bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır. Kutlamaya basın yayın organlarının ilgisi büyük olmuştur. Günler öncesinde kutlamaların ne şekilde olacağına yönelik haberler paylaşılan gazetelerde, Cumhuriyet rejimini ve Atatürk’ü öven, Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadele gibi Türk milletinin tarihi olaylarından söz eden yazılar ile bayram günü gerçekleşen etkinliklere dair çok sayıda haber yayımlanmıştır. Onuncu yıldönümüne denk gelen 29 Ekim 1933 tarihinde gazetelerin ana sayfalarında rejimin on yıllık bilançosunun çıkarıldığı büyük boyutlu görseller yer almıştır. Bu çalışmada *Hâkimiyeti Milliye*, *Akşam*, *Vakit*, *Cumhuriyet*, *Milliyet* ve *Son Posta* gazetelerinde Cumhuriyet’in onuncu yıldönümünde çıkan ve Mustafa Kemal Atatürk, Türk bayrağı, 6 Ok, fabrika bacaları, trenler gibi kalkınmaya dair semboller ile harf inkılabı, medeni kanun gibi Atatürk devrimleri ile rejimin on yılda başardığı işleri yansıtan görsellere, temsil ettikleri anlamlar bakımından odaklanılmıştır. Çalışmaya konu edilen görseller, hem Cumhuriyet ideolojisinin bir nevi yansıması, hem de söz konusu ideolojinin inşasına katkıda bulunan ve yazılı metinler kadar önem taşıyan materyallerdendir.

Anahtar Kelimeler: Onuncu yıldönümü, Cumhuriyet bayramları, basın görselleri, Cumhuriyet ideolojisi

Abstract

With the declaration of the Republic, October 29 was designated as a national holiday to be commemorated annually. The tenth anniversary of the Republic in 1933 was distinguished from previous anniversaries by its designation as a grand celebration, accompanied by an extensive state-sponsored program. The celebration garnered significant media attention. Alongside articles lauding the republican rule and Atatürk, the newspapers chronicled significant historical events of the Turkish people, including the War of Independence, and provided extensive coverage of the festivities occurring on the holiday. On October 29, 1933, coinciding with the regime's tenth anniversary, newspapers prominently displayed extensive visuals illustrating the regime's decade-long assessment. The present study focused on the images that appeared in *Hâkimiyeti Milliye*, *Akşam*, *Vakit*, *Cumhuriyet*, *Milliyet* and *Son Posta* newspapers on the tenth anniversary of the Republic and that reflected symbols of development such as Mustafa Kemal Atatürk, the Turkish flag, the 6 Arrows, factory chimneys, trains, and Atatürk's revolutions such as the alphabet reform, the civil code and the achievements of the regime in ten years in terms of the meanings they represent. The visuals analyzed in the study both represent Republican ideology and serve as elements that contribute to its creation, holding equal significance to written texts.

Keywords: Tenth anniversary, Republic holidays, Press images, Republican ideology

Giriş

Cumhuriyet'in ilk on yılında Atatürk ilke ve inkılaplarının hedefi olan çağdaş bir toplum düzeninin yaratılması ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin saygın bir devlet olarak dünyada kabul görmesi için büyük bir çaba sarf edilmiştir. İç politikada bir yandan savaşın yarattığı etkiler, diğer yandan ise rejim karşıtı kişilerle mücadeleye girilirken Atatürk devrimlerinin benimsenerek toplumsal hayatta karşılık bulması için uğraş verilmiştir. Başta başkent olarak ilan edilen Ankara olmak üzere tüm ülkenin modern bir görünüm kazanması için inşa faaliyetlerine hız verilmiş, birbirinden kopuk bölgeler ve kıyıları birbirine bağlamak için demiryolu politikalarına ağırlık verilerek mevcut ağlar genişletilmeye çalışılmıştır. Bu durum, köylerden kasabalara dek küçük ölçekli sanayi merkezlerinin oluşmasına ve memleketin her yerinden fabrika bacalarının yükselmesine ortam hazırlamıştır (Demirhan, 1999, ss. 1-2, 37).

Ulus devletin inşa edildiği Cumhuriyet'in erken yıllarında gerçekleşen tören veya bayram şeklindeki kutlamalar yoluyla parti, gücünü etkin kılmaya ve kendi tarihi ile övünç duyarak ulusa millet olma bilincini kazandırmaya çalışmıştır (Başbuğ, 2013, ss. 121-122). Vatani düşman işgalinden kurtararak yepyeni bir ülke kuran Atatürk'e ve silah arkadaşlarına olan bağlılık, vefa ve minnet borcunun ifade edilmesi, büyük mücadeleler ve zaferlerle yoktan var edilen bir ülkede yaşandığı duygusunun perçinlenmesi, ülke için önem arz eden günlerde mümkün hale gelebilmiştir. Bu bağlamda Cumhuriyet bayramlarına diğerlerinden farklı bir önem atfedilerek kutlamaların özenle ele alınması gerekmiştir. 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra ilk yıldönümü olan 29 Ekim 1924 tarihinde büyük bir coşkuyla kutlanan 29 Ekim günleri, 19 Nisan 1925'te çıkan bir kanunla milli bir bayram olarak kabul edilmiştir (Bolat, 2007, ss.9, 365-366). Cumhuriyet bayramları, şehir ve kasaba meydanları ile resmi kurumların bayraklarla ve ışıklarla süslediği, resmî kabul, resmî geçit, fener alayı ve Cumhuriyet baloları gibi etkinliklerin gerçekleştiği büyük çaplı kutlamalara sahne olmuştur. Her yıldönümünde askeri ve siyasi yönde kazanılan başarılar, rejimin önemi, her alanda gerçekleşen inkılaplar, Atatürk'ün ve Türk milletinin büyüklüğü gibi milliyetçi daha pek çok söylem her türlü söz, yazı ve görsel araç ile bayram günlerinde aktarılmaya çalışılmıştır (Vatandaş vd., 2024, ss. 240-241).

Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına devrimin etkin bir aracı olarak işlev gören basın yayın organlarının katkısı büyük olmuştur. Tören öncesinde çıkan haberlerde yurdun her yerinde bayramın ne şekilde kutlanılacağı, yurdun çeşitli yerlerinden yansıyan bayram görüntüleri, Cumhuriyet'in taşıdığı önem, ülkenin siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel bakımdan geldiği aşamaları anlatan yazılar ile bunlara dair grafik, harita ve fotoğraflar paylaşılarak halkın bayrama olan ilgisi çekilmeye çalışılmıştır. Böylelikle, kamuoyunun bilgi ihtiyacının giderilerek Cumhuriyet öncesinde kazanılan zaferlerin halkın zihninde yer etmesinin yanı sıra yeni rejimin ve devrimlerin toplum genelinde benimsetilmesinde Cumhuriyet bayramları etkin bir rol üstlenmiştir. 1933 yılına denk gelen onuncu yıldönümünün diğer bayramlardan farklı olarak tüm yurttan çok daha büyük bir katılım ve heyecan ile kutlanması isteği doğrultusunda gerekli kanun, kararname ve yönetmelikler hazırlanarak kutlama etkinlikleri belli bir program çerçevesinde ele alınmıştır (Demirhan, 1999, s. 38). Cumhuriyet'in on yıllık bir süreçte her alanda gerçekleştirdiği faaliyetlerin bilançosunun çıkarıldığı onuncu yıldönümünde, sözlü, yazılı ve görsel her türlü araçla bir yandan rejimin gelecekteki rotası çizilirken diğer yandan halka ülkenin büyük bir hızla kalkındığına yönelik inanç yerleştirilerek rejimle ilgili güven tazelemesi yapılmıştır. Basın yayın organları da devrimlerin halka benimsetilmesinde etkin bir rol oynamıştır. Gazetelerde onuncu yıl dönümü vesilesiyle rejimin başarılarını anlatan yazıların yanında sayfalara görsel açıdan zenginlik katan ve verilmek istenen mesajları daha hızlı biçimde iletmeye yarayan illüstrasyonlardan yararlanılmıştır (Uğur ve Kısa, 2023, ss. 182-183).

Onuncu Yıldönümü İçin Yapılan Hazırlıklar ve Kutlamalar

1933 yılına kadar benzer programlar dâhilinde kutlamalar yapılırken, "inkılaba, rejime, Gaziye, Türk büyüklerine duyulan kalpler ve kafalarda korunan hayranlık, minnet ve şükran duygularının ifade edileceği gün" olarak söz edilen (Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA) onuncu yıldönümü kutlamalarına büyük bir önem verilmiş, hatta bu yıl yapılacak kutlamalarla ilgili bir kanun bile çıkarılmıştır. Bir grup milletvekilinin "Cumhuriyet'in İlanının Onuncu Yıldönümünü Kutlama Kanunu" adını taşıyan kanun tekliflerini 9 Haziran 1933 tarihinde meclis başkanlığına sunmalarıyla kutlamalara ilişkin yasal süreç başlamıştır. Kanun teklifinde, 1933 yılında yapılacak kutlamaların geçmiştekilerden farklı biçimde ele alınarak on yıllık süreçte gerçekleştirilen işlerin anlatılması ve kutlamalarda halkın izleyen olmaktan çıkarılıp aktif rol alması gerektiği belirtilmiştir. Cumhuriyet rejimi ile ilgili her türlü konuda halkı bilgilendirme ve bilinçlendirmenin yanı sıra Avrupa toplum ve devletlerine bu yolla mesaj vermek, kutlama yapmaya gerekçe olarak gösterilmiştir. 11 Haziran 1933 tarihinde kanun teklifi kabul edilmiş, sonraki süreçlerde ise kutlamaların kapsamı ve şekli ile ilgili gerekli ek kanun ve kararnameler çıkarılmıştır. 2305 sayılı "Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıldönümünü Kutlama Kanunu"nda Cumhuriyet Bayramı'nın geçmiş yıllardan farklı olarak 29-31 Ekim 1933 tarihlerini kapsayacak şekilde üç gün kutlanacağı, bu üç günün resmî tatil olacak sayılacağı belirtilmiştir. Tören ve kutlamaları planlamak ve yürütmek amacıyla bu konuda çalışması istenilen özel komisyon, komite ve heyetlerin oluşturulmasına karar verilmiştir. İlk olarak, başkanlığına

Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Recep Peker'in getirildiği kutlamalardan birinci derecede sorumlu olan "Onuncu Cumhuriyet Bayramı Kutlama Yüksek Komisyonu" ile kutlamaların ülke düzeyinde tam uyum ve düzen içerisinde yürütülmesini sağlamak amacıyla tüm şehirlerde kutlama komite ve heyetleri kurulmuştur. Ek kanun ve kararnamelerle de mali kaynak, seyahat kolaylığı gibi eksik görülen kısımlar giderilmeye çalışılmıştır (Bolat, 2007, s. 102; Demirhan, 1999, ss. 3, 39-41; Vatandaş vd., 2024, ss. 241-243).

Sahip olduğu yetki ve sorumlulukla yapılması planlanan işleri belirleyerek süreci titiz bir şekilde yöneten "Yüksek Komisyon", kutlama programını hazırlarken son derece anlamlı ve hareketli geçmesine büyük özen göstermiştir (Vatandaş vd., 2024, s. 247). Bu doğrultuda her yerleşim merkezindeki nüfusun en az onda birinin törenlere katılımının sağlanmasına ve yerleşim birimlerinin merkez meydanlarına "Cumhuriyet Meydanı" isminin verilmesine, bütün resmi dairelerin, kurum ve kuruluşların bulunduğu binaların süslenmelerine ve bayram süresince ışıklandırılmalarına karar verilmiştir. Bununla birlikte Yüksek Komisyon, Millî Mücadele'nin ve inkılâpların anlatıldığı 200 bin adet yazı, resim ve levha hazırlatarak tüm yerleşim birimlerine gönderilmesi için çalışmalar başlatmıştır (Vatandaş vd., 2024, s. 243). Kutlama Yüksek Komisyonu tarafından yapılan başka bir girişim, Kurtuluş Savaşı'nın gelişmeleri, halkevlerinin kuruluş amacını, şubelerinin çalışmalarını, Cumhuriyet'in ilk on yılında ekonomi, sosyal ve kültürel alanlarda yaptığı işleri, yenilikleri ve gelişmeleri anlatan "Rehber Kitap"'ın çıkarılarak resmi kurum ve kuruluşlara dağıtılmasıdır. Resmi ve özel kuruluşlar da Cumhuriyet'in ilk on yılında yaptıkları işler hakkında raporlar hazırlamış ve kitaplar yayınlamışlardır (Demirhan, 1999, ss. 54-57).

Nüfusun büyük kısmını oluşturan köylerde Cumhuriyet'i ve inkılapların benimsenmesi için konferanslar düzenlenmesine ve konferanslarda okunmak üzere hazırlanan ve Hâkimiyeti Milliye Matbaası'nda basılan "Köylülere Konferans" başlıklı kitapçık köylere gönderilmiştir. Kitapçıkta, onuncu yıldönümü bayramıyla ilgili olarak "milletimizin bin bir zaferle dolu büyük tarihindeki milli bayramların en uğurlusu, en yücesi" olarak söz edilirken, Cumhuriyet'in ilanına kadarki zorlu ve mücadele dolu süreç anlatılmış, umutların tükendiği bir vakitte Gazi Mustafa Kemal önderliğinde Anadolu'nun dört bir yanında başlatılan kurtuluş mücadelelerine ve kazanılan zaferlere yer verilmiştir. Kurtuluş Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'nin Türk köylüsüne yönelik "bir ejderha, doymak bilmez bir dev gibi" yaklaştığının altı çizilerek, Cumhuriyet'le birlikte ülke içinde yaşanan değişimden bahsedilerek köylülerden Cumhuriyet rejimine ve değerlerine karşı minnet duymaları beklenmiştir (Demirhan, 1999, ss. 65-69; Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA).

Radyolar da bayram günlerinde devrimleri halka benimsetmenin etkin bir aracı olarak seferber edilmiştir. Hangi radyoların nerelere konacağı önceden belirlenerek halkın toplanabileceği salonlar ile kalabalık cadde ve meydanlara radyo yayınlarını yapmak üzere hoparlörler konulmasına ve provalarının yapılarak eksiklerinin giderilmesine karar verilmiştir (Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA). Halkı Cumhuriyet konusunda bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için yapılanlar bunlarla sınırlı değildi. Tanınmış yazarlara ait edebî eserlerin sahnelenmesi için konusunu Cumhuriyet ve inkılaplardan alan destanlar hazırlatılarak memleketin her bir tarafına gönderilmiştir (Vatandaş vd., 2024, ss. 244-245). Yüksek Komisyon tarafından yazdırılan milli piyeslerden Yarım Osman, Mavi Yıldırım, İstiklal, On Yılın Destanı, Uyanış, Mete gibi eserlerin bayram günlerinde sahnelenmesine (Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA) ve bir yüzünde "Türkiye Cumhuriyeti 1923-1933" yazısı, diğer yüzünde ise Atatürk'ün resminin bulunduğu bronz hatıra madalyalarının bastırılmasına karar verilmiştir. Diğer bir girişim, "Onuncu Yıl" adına Posta Genel Müdürlüğü tarafından çıkarılan hatıra pulları ile törenlerde yer alacaklara dağıtılmak üzere hazırlanan bayraklardır. Ülkedeki birlik ve beraberliği göstermek adına her ilden halkın katılımının sağlanması ve resmî tören yoluyla gerçekleşecek bayram günlerindeki "Toprak Alma Merasimi" için memleketin her bir noktasından topraklar alınarak Ankara'ya gönderilmesi kararlaştırılmış; tüm resmi kurum ve kuruluşlar, kutlamalara kendi imkânları doğrultusunda katkı sunmaları için görevlendirilmiştir. Örneğin, Hava Kuvvetleri Komutanlığına verilen özel görev doğrultusunda 29 Ekim gününde Ankara'da gösteri uçuşu yapacak olan uçakların daha öncesinde benzer gösterileri diğer şehirlerde de yapacak, uçuşları sırasında Cumhuriyet ve inkılapları konu edinen vecizelerin yazılı olduğu kâğıtları havadan dağıtacaktır. Bayram günlerinin en etkili hazırlıklarından biri de vatandaşların rejim ve inkılâp konusundaki duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri için şehirlerin farklı bölgelerine kurulan "Halk Kürsüleri"dir. Bunların yanında, halkın duygularını harekete geçirmek ve vatandaşlık bilincini oluşturmak amacıyla şairlerden onuncu yıla yakışır bir marş yazmaları istenmiş, şiirleri çok beğenilen Faruk Nafiz Çamlıbel ve Behçet Kemal Çağlar'ın arasında seçim yapılamayınca her iki şiirin beğenilen kısımları birleştirilerek tek bir şiire dönüştürülmüştür. Şiirin bestesinin yapılması için açılan yarışma neticesinde Cemal Reşit Rey'in çok beğenilen bestesi kabul edilerek Onuncu Yıl Marşı'nın ezberletilmesi için talimat verilerek bayram günlerinde hep bir ağızdan büyük bir coşkuyla söylenmiştir (Vatandaş vd., 2024, ss. 244-246). Bir başka girişim, Cumhuriyet'in on yıllık serüvenini ve devrimleri anlatmak üzere Sovyetler Birliği'nden sinemacıların Türkiye'ye davet edilerek propaganda amacı taşıyan bir filmin çekilmesidir. Yönetmen Sergey Yutkevich ve Lev Arnştam'ın 1933 yılında hazırladığı ve Türkiye'den Reşat Nuri Güntekin ve Fikret Adil'in onlara destek olduğu "Ankara: Türkiye'nin Kalbi" adını taşıyan film, Türkiye'nin Meşrutiyet'ten

Cumhuriyet'e kadar geçirdiği başlıca aşamaları, I. Dünya Savaşı'nı, mütareke yıllarını, Mili Mücadele'yi, Cumhuriyet'in kuruluşunu ve diğer önemli gelişmeleri konu edinmiştir (Lüleci, 2014, s. 50). Bina yapımı bitmiş olan kurumların açılışları ile yenilerinin temellerinin bu bayramda atılacağı, onuncu yıl münasebetiyle hazırlanan önemli birer telkin ve terbiye araçlarından olan sergilerin düzenleneceği ve müze ziyaretlerinin yapılacağı belirtilmiştir. Maarif Vekâleti'nin İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde açacağı Maarif Sergisi ile Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından Ticaret Lisesi'nde açılacak olan İktisat Sergisi, rejimin on yıl içerisindeki hamlelerini fotoğraf, grafik, harita ve örneklerle canlandırmak ve Osmanlı ile Cumhuriyet dönemini karşılaştırma amacı taşımaktaydı. Her iki sergi için de onuncu yıldönümünün anlamına yaraşır nitelikte olduğu belirtilmiştir (Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA). Rejimin on yıllık çıktılarının sunulduğu bir başka sergi ise ilki Cumhuriyet'in onuncu yıl gününde Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde, sonuncusu ise 1936'da Ankara Halkevi'nde açılan İnkılap Sergileridir (Bileydi Koç, 2023, ss. 47-48).

29 Ekim 1933 tarihinde başlayan ve üç gün sürecek olan onuncu yıl bayramı, gündüz ve gece olmak üzere kutlanmıştır. Birinci gün düzenlenen geçit törenlerinden sonra Cumhuriyet ve inkılap konulu konferanslar verilmiş, bunu tiyatro gösterileri ve halk oyunları izlemiştir. Gündüzki heyecan ilerleyen saatlerde de devam etmiş; gece olduğunda balolar ve fener alayları ile halk oyunu gösterileri düzenlenmiştir. İkinci ve üçüncü gün törenlerinde, Toprak Alma Töreni, şehitlik ziyaretleri, açılış, temel atma törenleri, gece fener alayları, halk oyunları gibi etkinlikler düzenlenmiştir (Demirhan, 1999, ss. 4-5). İlk on yıllık süre içinde neler yapıldığı ve sonuçları onuncu yıl etkinliklerine damgasını vurmuştur. Dikkati çeken bir başka husus, Cumhuriyet öncesi döneme yönelik eleştirinin yapılması ve eski ile yeni devir arasındaki farklar ile rejimin başarılarının gösterilmeye çalışılmasıydı (Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA).

Basında Onuncu Yıl Kutlamaları

Kutlama öncesinde her vilayetteki gazete ve mecmuaların onuncu yıldönümü bayramının birinci gününde her zamanki hacminin en az dört beş misli fazla ve mümkün olduğu kadar renkli ve resimli olarak çıkmaları gerektiği bildirilmiştir. Vilayet komitelerinin kutlamadan çok daha önce bir sürede inkılabın ve istiklalın değer ve anlamını anlatacak türdeki yazılar ile Cumhuriyet'in on yıllık başarılarını anlatan eserlerin gazetelere gönderileceği de bilgilendirilenler arasındaydı (Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA). Kutlamalara ilişkin yürütülen hazırlıkların ve bayram günü yapılacak olan etkinliklerin duyurulmasında, bayramın önemi ve anlamının anlatılmasında gazetelerin desteği büyük olmuştur (Hasırcı, 2010, ss. 114-115). Hukuk alanındaki uygulamalar, kılık-kıyafet düzenlemeleri, alfabe ve dil devrimleri, ulaşım alanında yapılan çalışmalar, inşa faaliyetleri, kurutulan bataklıklar ve salgın hastalıklarla edilen mücadeleler başta olmak üzere sağlık alanında yürütülen faaliyetler gibi her alandaki on senelik birikimi ele alan yazılar, düzenlenecek etkinliklerle ilgili duyurular ve üç günlük kutlama programının tüm detaylarına yer veren haberler, gazetelerde günü gününe konu edilmiştir. Gazetelerde çıkan yazılar ve onu destekleyecek yönde seçilen görsellerle Türkiye'nin inkılapların etkisiyle çok hızlı biçimde kalkındığı ve modern bir ülke haline geldiği görüşü ispatlanmaya ve (Başaran İnce, 2010, ss. 252-255) halkın Cumhuriyet'in tüm rejimlerden üstün olduğu konusunda ikna edilmesine çalışılmıştır. Bununla birlikte, onuncu yıl kutlamaları kapsamında törenlere katılmak üzere başkent Ankara'ya gelen SSCB, Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Almanya gibi yabancı ülke temsilcilerinin geliş ve gidişleriyle ilgili gelişmeler de günü gününe gazete sayfalarındaki yerini almıştır (Vatandaş vd., 2024, ss. 249-250).

Cumhuriyet'in erken yıllarında basına Atatürk'ün ilkelerini ve inkılaplarını geniş kitlelere yaymak ve yerleştirmek gibi amaçlara uygun olarak biçim verilmiştir. İktidarların bir yandan denetim altına aldıkları, diğer yandan ise telkin yönü sebebiyle gücünden yararlandıkları mecralar olan basın yayın organları, yüksek etki gücü sebebiyle fotoğraf ve karikatür gibi görsel malzemelere sayfalarında bol miktarda yer vermişlerdir. Bu şekilde bir uygulama ile okuma yazma bilen ya da bilmeyen herkesin ilgisini çekmek ve aşılacak istenen fikir veya mesajın rahatlıkla telkin edilmesi mümkün olabilmektedir (Acun, 2004, s. 97). Kitlelere seslenmede en etkili iletişim araçlarından biri olan gazeteler, bayram günlerinde sayfalarında paylaştığı yazıların yanında yine anlatımı destekleyen fotoğraf, harita, karakalem çizim ve illüstrasyon türündeki görselleri de sayfalarına taşımıştır. Geçmişin canlı bir şekilde zihinlerde canlandırılmasına aracılık eden söz konusu görsel materyaller, yazılı belgelerin ortaya çıkardığı bilgileri tamamlayıcı ve anlatılmak istenen konuyu destekleyici nitelikte olup toplumsal bilinçaltını ve dönemin ruhunu yansıtmaları bakımından son derece önemlidir. Kişilerin ya da nesnelerin ne şekilde algılandığını, olay ya da gelişmelere hangi açıdan yaklaşıldığını göstermesi bakımından da dikkate değerdir (Tozoğlu vd., 2022, s. 219). İki boyutlu olan bu görsel materyallerin barındırdığı simge ve semboller yardımıyla ait olduğu döneme dair siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel yönden pek çok okuma yapılması mümkün hale gelmektedir (Acun, 2004, s. 100). Dönemin şartları, düşünce yapısı ve basındaki görsel baskı teknolojisinin gelişimine dek azımsanamayacak nitelikteki verileri, farklı tekniklerle yapılan bu tür görsellerden elde etmek olasıdır (Malkoç, 2024, s. 44).

Gazetelerdeki Onuncu Yıl Görselleri

Bir fikrin veya yazının okuyucudaki etkisini artırmak amacıyla görsel açıdan anlatımına dayanan illüstrasyonlar (Turani ile Sözen ve Taneyeli'den akt. Gülbudak, 2023, s. 166) Cumhuriyet'in erken yıllarındaki basın yayın organlarında yaygın olarak kullanılmıştır. *Hakimiyeti Milliye*, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Vakit*, *Akşam* gibi dönemin en çok okunan gazetelerinde anonim nitelikte olanların yanında içlerinde dönemin ressamı ile karikatüristlerinin imzasını taşıyan, özel bir günü ya da haberi açıklar nitelikte olan çok sayıda görsel bulunmaktadır. Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü gününde de gazetelerin ana sayfalarında (kapak) büyük ölçekli biçimde illüstrasyon tekniğinde yapılan ve baskıyla çoğaltılan görseller yayımlanmıştır. Yıldönümü günlerinde gazetelerde yer alan köşe yazılarının ve haberlerin ana temasını oluşturan yeni rejimle kurulan devletin on yıl içinde tarımda, sanayide, eğitim ve kültürel hayatta gerçekleştirdiği işler, Osmanlı ile Cumhuriyet dönemi mukayesesi ve Atatürk inkılapları, söz konusu görseller yoluyla canlandırılmaya çalışılmıştır. Tümünde ideolojik bir dizi sembolün bulunduğu görseller, rejimle birlikte ülkenin kalkınmada geldiği nokta ile bundan duyulan memnuniyeti dışa vurmaktadır. Gazi M. Kemal Atatürk'ün Türk Bayrağı, 6 Ok ve devrimlere ait imgelerle birlikte gösterimi, görsellerde değişmeyen unsur olarak dikkat çekmekte, Cumhuriyet'in kurucusu ve ebedi lideri olarak Ata'ya duyulan minnet ve şükran duygusunu ifade etmektedir.

Eski Türkiye'ye dair yıkık ve harap bir görüntü, onun karşısına ise on yılda rejimin kazandırdıklarını canlandıran bir kolaj yapılarak eski ve yeni olanın mukayesesine girilmiştir. Yeni Türkiye'nin anlatıldığı kompozisyonlarda tren, otomobil, uçak, gemi ve fabrika gibi sembollere sıklıkla yer verilerek sanayi alanındaki atılımlar ile ülkenin gelişmişlik seviyesine yönelik vurgu söz konusudur. Bu tür bir anlatının tekrar tekrar yinelenmesinin altında, çağdaşlaşma doğrultusunda kat edilen aşamalar ve ülkenin geçirdiği dönüşüm, övünç ve gurur kaynağı olarak sunulurken toplumsal hafızada yer tutması amaçlanmıştır (Malkoç, 2024, ss. 61-62). Söz konusu illüstrasyonlar, onuncu yıldönümü için Kutlama Yüksek Komisyonu tarafından hazırlanarak köylere dağıtılan "Köylülere Konferans" kitapçığında bahsi edilen konuların bir bakıma görsel olana tercümesidir. Kitapçıkta, Cumhuriyet'in kabulü ile birlikte yaşanan gelişmeler sıralanarak yeni rejime ve Gazi M. Kemal'e yönelik memnuniyet ve güven duygusu dile getirilmiştir. Yine görsellerde yansıtılan Osmanlı ile Cumhuriyet dönemine dair yapılan kıyaslama da kitapçıkta değinilen konuların başında gelmektedir:

Bu gün Onuncu Yıldönümünü yaptığımız Cumhuriyet güneşi bu güzel vatanda doğduğu günden beri Milletimiz her işinde ileri gitti. Yıkık Yurdumuzun her tarafı yapılmaya başlandı. Bir karış yolu olmayan Vatanımızda büyük köprüler, şoseler yapıldı. Köprü ve şose çalışmalarının yanında köy yollarını yapmaya sarıldık. Bu böyle sürecektir. Asırların yapamadığı işleri başarmaya başladık. Çok uzun sürmeyecek bir zaman zarfında Memleketimiz yol ve köprülerle baştanbaşa bezenmiş olacaktır. Bir yandan da demiryollarına başladık, Kayseri'ye, Sivas'a, Samsun'a, Malatya'ya kadar 2000 kilometre demiryolu döşendi. Bunlardan başka ecnebi malı olan 2000 kilometre demiryolların da satın alınıp Devlet ve Millet malı yapıldı.

Demiryolları ile kömüre, bakıra varıyoruz. Akdeniz'i Karadeniz'e bağladık, Balıkesir'e vardık, Sivas'ı aştık, Yarın Erzurum'dayız.

Demiryolları, köprüler, şoseler, köy yolları...

...Yurttaşlar,

Bir tezgâhı kalmayan Yurdumuzun birçok yerlerinde fabrika bacaları tütmeye başladı. Bugün memleketimizde, kumaş, pamuk, şeker fabrikaları işliyor. Bize lazım şeyler kendi yurdumuzda yapılıyor. Artık bir Türk sanayii kurulmaya başlanmıştır. Bu kuruluşu tamamlamak için milli sanayii koruma kanunları yapıyoruz. Bu sayede yerli mallarımız artıyor. Yerli mallarımızın artması demek; Türk topraklarının mahsulünün artması demektir.

Padişahlık devrinde maarife hiç ehemmiyet verilmezdi hâlbuki Cumhuriyet devrinde buna başlıca ehemmiyet verildi.

Cumhuriyetimizin, İnkılabımızın en güzel bir eseri olan Türk harfleri sayesinde ki bugün pek çoklarımız okuyup yazmayı öğrendi.

...Dünyanın her tarafında buğday mahsulü para etmezken Türk köylüsünün baş mahsulü olan buğdayı Ziraat Bankası değerinden fazla para ile satın alıyor.

...Padişahlık devrinde askerin hali yamandı, ordu şimdi olduğu gibi vatandaşların seve seve koştığı bir şeref ve Vatan ocağı değildi. Giden bir daha dönemez ve dönenlerde hayır kalmazdı. Fakat Cumhuriyet askerliği bir şeref ve Vatan hizmeti haline getirdi. Müddetini kısalttı. Zahmetini azalttı. Şimdi orduya cahil gidenimiz okumuş geliyor, cılız gidenimiz dinç ve gülbüz dönüyor.

...DURMAYALIM DÜŞERİZ.

Hiç durmayacağız. Bu yol Cumhuriyetin İstiklalini yoludur. Bu yol Türk Milletinin büyük Ata'sı Gazi'nin yoludur.

GAZİ BİZDEN BİRİDİR-BİZİM EN BÜYÜĞÜMÜZDÜR. BİZİM BÜTÜNÜMÜZDÜR (Demirhan, 1999, ss. 65-69; Siyasi

Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA).

Cumhuriyet rejimi esas alınarak kurulan Türkiye'nin muhasebe günlerinden biri olarak görülen onuncu yıldönümü vesilesiyle *Hâkimiyeti Milliye, Cumhuriyet, Akşam, Milliyet, Vakit ve Son Posta* gazetelerinde renkli veya renksiz olarak baskıyla çoğaltılan illüstrasyon tekniğinde görseller yayınlanmıştır¹. Bunlar, içinde barındırdığı semboller bakımından Cumhuriyet ideolojisine dair izler taşımakta olup dönemin siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel politikaları hakkında fikir vermektedir.

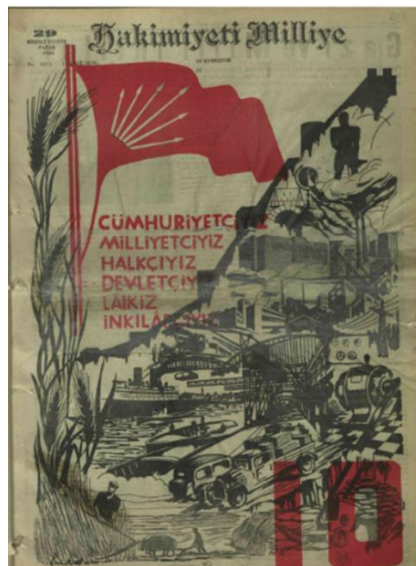
Hâkimiyeti Milliye Gazetesi

*Hâkimiyeti Milliye Gazetesi'*nde yer alan görsel (Şekil 1), Cumhuriyet döneminde tarım, hayvancılık, sanayi ve sosyal alanda yaşanan gelişmeleri hep bir arada göstermektedir. Elinde sabanıyla buğday hasadı yapan, öküzle tarlasını süren çiftçiler, kayıkla denizde balık tutan balıkçılar gibi semboller üzerinden ekonomide benimsenen üretime dayalı devletçi modeli yansıtmaktadır. Bununla birlikte bacasından duman tüten fabrikalar, otomobil, uçak, gemi gibi deniz, hava ve kara taşıtları, matbaa, elektrik direkleri, beton köprüler gibi semboller, 1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile Atatürk'ün girişimleriyle Anadolu'nun birçok noktasında kurulan Eskişehir Uçak Tamir Fabrikası (1924), Kırıkkale Topçu Mühimmatı Fabrikası (1925), Eskişehir Cer Atölyeleri (1926), Adana Mensucat Fabrikası, (1926), Eskişehir Uçak Bakım İşletmesi (1926), Alpullu Şeker Fabrikası (1926), Kayseri Uçak ve Motor Fabrikası (1926), Bakırköy Çimento Fabrikası (1926), Bursa Dokumacılık Fabrikası (1927), Ankara Çimento Fabrikası (1928), Diyarbakır Tekel Rakı Fabrikası (1932) gibi pamuk, yün ve ipekli kumaş, balıkçılık, un fabrikaları, pamuk çekirdeğinden yağ imali, zeytinyağcılık, meyve ve sebze konserveciliği, şeker, keten, kiremit, demir-çelik, çimento gibi sanayi kuruluşlarına atıfta bulunmaktadır (Evsile, 2018, s. 112). Ekonomide devletçiliğin egemen olduğu Tek Parti döneminde sanayileşme ve bu alana yönelik yatırımlar, devrimlerin sürekliliği ile ekonomik ve sosyal kalkınma hedefine ulaşmada olmazsa olmaz bir unsur olarak düşünülmüştür. Açılan her yeni fabrika, ülkenin başlıca gurur kaynağı ile kalkınma ve üretimin en gözde simgelerinden biri olarak görülmüştür (Asiliskender, 2009, s. 154; Yeşilkaya, 2003, s. 153).

10. Yıl Marşı'nda büyük bir özgüvenle söylenen "Demir ağırlarla ördük ana yurdu dört baştan" sözlerinde olduğu gibi yurdun her yerinin demir ağırlarla örülerek uzak yerlerin yakın edildiği bir süreçte, rejimin modernleşme sembollerinden biri haline gelen demiryolu politikaları (Güven, 1981, s. 107), gazetedeki görselde rejimin çağdaşlık ilkesi ile örtüşen raylar ve trenler ile temsil edilmiştir. İnkılapçılık ilkesinden hareketle rejimin devrimci, dönüştürücü ve ilerlemeci bir anlayışı kendisine ilke edinmesi, modern ölçü birimlerinin kabulüne gönderme yapan terazi sembolü üzerinden de okunabilmektedir. İstanbul Üniversitesi'nin varlığı ise, 1933 yılında Darülfünun'un kapatılarak eski sistemin son bulduğuna ve yerine yeni tarz ve esaslara uygun bir eğitim anlayışın benimsendiğine işaret etmektedir. Rejime dair değerlerin semboller yoluyla gösterimi bunlarla sınırlı değildir. Sivil ve resmi kurumlar olduğu düşünülen binalar, dönemin ruhuna uygun olarak yapılan inşa faaliyetlerini akla getirmekte ve her alanda olduğu gibi mimari alanda da benimsenen düz, yalın, simetrik tarzın yeğlendiği modern anlayışa işaret etmektedir. Kompozisyonun sağ üst bölümünde yeni ülkenin başkenti ile özdeşleşen Ankara Kalesi'nin, sol üst kısmında ise dalgalanmakta olan Türk bayrağına doğru hizalanan ve M. Kemal Atatürk'ün silüetini anımsatan bir figür yer almaktadır.

Şekil 1.

H.S. 29 Ekim 1933, Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, s.1

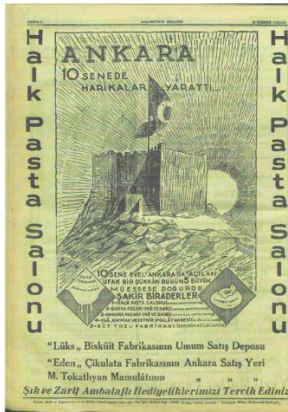

¹ Gazetelerin görsellerine Milli Kütüphane'nin Süreli Yayınlar biriminden ulaşılmıştır.

Siyah rengin ağırlıklı olarak kullanıldığı kompozisyonda, Cumhuriyet’in onuncu yılını temsil eden 10 sayısı, partinin 6 Ok’unun yer aldığı Türk bayrağı ve tek tek yazılı 6 Atatürk ilkesi, farklı biçimde kırmızı renk ile gösterilmektedir. Ulusun birlik ve bütünlüğünü çağrıştıran 6 Ok ve Türk bayrağı, Tek Parti döneminin halka yeni rejim ve ilkelerini hatırlatmak için kullandığı en yaygın sembollerdendir (Yeşilkaya, 2003, s. 149). Kompozisyonun sağ alt kısmında yazan “H.S.” harflerinin illüstrasyonu yapan sanatçısının isminin kısaltması olabileceği varsayılmaktadır. Gazetenin aynı tarihlerdeki sekizinci sayfasında, Halk Pasta Salonu’nun reklamının yapıldığı bir illüstrasyonun sağ alt kısmında “Hakkı” sözcüğü ve onun hemen altında bulunan “S” harfi dikkat çekmekte; bu durum, her iki illüstrasyonu yapanın aynı kişi olabileceğini akla getirmektedir (Şekil 2).

Şekil 2.

Hakkı, 29 Ekim 1933, Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, s.8.

Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi’nin kapağındaki görselde (Şekil 3), üstte ortada güneş bir madalyon içerisinde sivil giysileri içinde keskin bakışlarıyla Anadolu’nun üzerine doğan güneş olarak gösterilen Gazi Mustafa Kemal’in portresine yer verilmiştir. Çoğunlukla güneşle birlikte ya da bizzat güneşin kendisi olarak temsil edilen Atatürk’ün bu şekilde temsili, hem sözlü hem de görsel olarak yaygın bir kullanım olup Cumhuriyet’in onuncu yıldönümünde okunacak şiirlerde de benzer bir sembolizmin yeğlendiği dikkat çekmektedir².

² Bu şiirlerden biri olan “Hasta Adam”da güneş metaforundan yararlanılarak zorlu ve büyük mücadelelerin verildiği, ülkenin büyük bir yıkımla karşı karşıya kaldığı Kurtuluş Savaşı’ndan Mustafa Kemal Atatürk sayesinde aydınlığa ve feraha kavuşulduğu anlatılmıştır (Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet’in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA):

...Her geçen gün ayrı bir felaketti.

Şehirler yıkıldı, köyler yakıldı,

Ne taze gelinler dul bırakıldı.

O kadar aktı ki kanlar toprağa,

Sakarya benzedi Kızılıрмаğa,

Vatanı sevenler bir derin yasta,

Can çekişiyordu zavallı hasta;

Yoktu hiç, kurtuluş için ihtimal.

Göründü yeniden Mustafa Kemal!

Gönlünde yanan bir kutlu ateşle,

Başının içinden doğan güneşle.

Şekil 3.

Anonim, 29 Ekim 1933, Cumhuriyet Gazetesi, s.1.

Asker, eğitimci ve siyaset adamı Kazım Nami Duru'nun yazmış olduğu "Cumhuriyet Destanı" adlı şiirin bir kıtasında da "Bu dağınk millet ne yapabilirdi? Ne yolla zaferi kapabilirdi? Samsunun ufkundan bir Gün belirdi; Işığının yoktu ucu bucağı" sözleriyle Mustafa Kemal, ülkeyi aydınlatıcı bir güneş olarak betimlenmiştir (Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA). Onuncu yıldönümünde istiklal konulu verilecek konferanslar için Kutlama Yüksek Komitesi tarafından hazırlanan metinde, Mustafa Kemal Atatürk ile ilgili olarak vatanın kurtarıcısı olarak şu sözlerle nitelendirilmiştir: "Tarihin başlangıcından beri yer yer medeniyetlerin kurulmasına ve inkişaf etmesine hizmet eden Türk milletinin hakiki karakterlerini duyan ve Türk milletinin deha ve enerjisini şahsında toplayan büyük Türk müceddidi Mustafa Kemal onu en tehlikeli bir uçurumun kenarından tam vaktinde kurtardı" (Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA).

Defne yapraklı bir bordürü olan kompozisyonda, uçak, tren, gemilerle hava, deniz ve kara ulaşımına, Türk bayrağına, "10. Yıl" yazısına ve yüksek binalarla şehirleşmeye uzanan hemen hemen bütünsel bir kalkınmanın her alanına yer verilmiş ve yeni rejimin başarıları hep bir arada gösterilmiştir. 1923'te savaştan yeni çıkmış yıkık bir ülke konumunda olan Türkiye'nin uçaklar, demiryolları ve askeri gemiler gibi sanayi atılımlarla içte ve dıştaki gücü, yenilmezliği ve ulaştığı çağdaş görünümü betimlenmiştir. Cumhuriyet'in kurucusu ve ülkenin mimarı olarak görülen ve rejim ile özdeşleştirilen Mustafa Kemal'in girişimleriyle başlatılan üretim, azim ve çalışkanlık vurgusu ile sanayi ve teknolojiye başarılar, uçak sembolü üzerinden görselleştirilmiştir. Kompozisyonun sol üstündeki "1923" yazılı dikdörtgen panoda ülkenin yıkık harabe görüntüsü, "1933" yazılı sağ üstte bulunan panoda ise bacaları tüten fabrika binaları ile ülkenin ulusal sanayi üretimine ve gelişmişlik düzeyine vurgu yapılmıştır. İki ayrı panoyla ülkenin 1923 ve 1933 yıllarının mukayesesine yer verilerek Atatürk'ün öncülüğünde kurulan Türkiye'nin eski ve yeni görünümüne dair bir perspektif sunulmaktadır. Bununla birlikte, merkezde Türkiye Cumhuriyeti'nin haritası, haritanın ortasında bulunan başkent Ankara, Ulus'ta yer alan Zafer Anıtı ile sembolleştirilmiştir. Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadele'nin zaferlerini anlatmak ve hatıralarını yaşatmak için anlatımda Zafer Anıtı'na yer vermek, dönemin ruhuyla örtüşen son derece anlamlı bir tercihtir. Öyle ki anıtların inşası, rejimin gurur duyduğu inkılap hamlelerinden biri olup modern kentin olmazsa olmaz unsurlarından biriydi (Başaran İnce, 2010, s. 327). Haritada gösterilen İzmir'deki Atatürk heykeli ile de bir yandan Gazi'ye duyulan minnet ve vefa duygusu, diğer yandan da onun girişimleriyle başlatılan heykel projelerinin de aralarında olduğu sanatsal gelişmelere referans vermektedir. 1939'da Atatürk'ün ölümünden sonra İnönü döneminde anavatana katılacak olan Hatay'ın haritada yer almadığı görülmektedir.

Akşam Gazetesi

Akşam Gazetesi'nde ana sayfanın tam ortasında yer alan görselde (Şekil 4), Atatürk'ün önderliğinde yapılan devrimler ve kalkınma hamleleri ile ülkenin kazandığı yeni çehrenin görüntüsüne yer verilmiştir. Kompozisyonun üst kısmında Atatürk,

Cumhuriyet Gazetesi'ndekine benzer bir anlayışla, kırmızı bir zemin üzerinde vatanın üzerinde parlayan bir güneş olarak tasvir edilmiştir. Onun altında, Cumhuriyet'le birlikte başkent olarak kabul edilmesiyle payitaht İstanbul'a karşı var olma mücadelesi veren Ankara, kayalık bir arazi üzerine kurulan kalesi ile temsil edilmiştir. Çağdaşlık, inkılapçılık ve kalkınma gibi Cumhuriyet'e özgü değerler ile rejimin önemli sembollerinden biri olan Ankara, dönemin görsel kültüründe yaygın biçimde yer almıştır (Aydın Altay ve Özkan Koç, 2022, s. 1350). Kalenin ön kısmında hem yeni rejimin hem de başkent in simge yapılarından biri olan ve Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından Cumhuriyet'in ilanı sonrasında alınan kararlar ile devrimlerin uygulanmasında hayati bir rol üstlenen Büyük Millet Meclisi binası, üzerinde dalgalanan Türk bayrağı ile tasvir edilmiştir.

Tarım ve sanayiye yönelik vurgu ise kompozisyonun ön düzleminde yer alan ay yıldız amblemlı tren, uçak ve bacasından duman tüten fabrika yoluyla verilmekte ve Cumhuriyet'in on yıllık süreçte sahip olduğu kazanımlara bunlar yoluyla dikkat çekilmektedir. Cumhuriyet'in ilanından 1930'ların sonlarına dek kalkınma faaliyetlerinin başında gelen demiryolları, Türkiye'nin iktisadi açıdan gelişmesinin yanında memleketin geri kalmış bölgelerine bilim, kültür ve medeniyeti götürmek ve milli güvenlik açısından büyük bir önem taşımıştır (Yıldırım, 1996, ss. 389-390). Böylelikle ülkenin doğusu ve batısı arasında Osmanlı yönetimi boyunca giderilemeyen siyasi, sosyal ve kültürel kopukluk, demiryolu ağları ile giderilmeye çalışılmıştır (Akçakay, 2022, s. 49). Uçak ve bacası tüten fabrika da benzer biçimde ülke içinde tüm hızıyla gerçekleşen çalışmalar ile kalkınmaya yönelik vurgu yapmaktadır. Uçak, bir yandan da askeri ilerlemenin ve ulusal gücün sembolü olup Osmanlı yönetiminden farkı ve yeni bir modernleşme serüvenini ortaya koymaktadır. Cumhuriyet'in ülkeye kazandırdıklarını ve ileride kazandıracaklarını, yani taahhütlerini özetler niteliktedir (Başaran İnce, 2010, ss. 252-255). Solda ön düzlemde, harf devrimi ile Türk dili ve tarihi konusunda yapılan çalışmalara ve toplumun cehalet seviyesini azaltmak için girişilen eğitim ve kültür alanındaki devrimlere atıfta bulunulan "Türk Tarihi", Türk Dili" ve "Türk Yazısı" adlı üç kitap bulunmaktadır.

Şekil 4.

Anonim, 29 Ekim 1933, *Akşam Gazetesi*, s.1.

Vakit Gazetesi

Vakit Gazetesi'nde ressam, illüstratör ve karikatürist Münir Fehim tarafından yapılan görselde (Şekil 5), kompozisyonun ortasında içinde Atatürk olan madalyon ile onun sağ, solu her iki yanında yaygın olarak kullanılan fabrika bacaları, tren, traktör gibi semboller ile rejimle birlikte başarılan işler ve devrimlerin görsel dile aktarımı söz konusudur. Üst kısımda zemin rengi kırmızı olan dikdörtgen bir şeridin üzerinde "CUMHURİYET'İN 10UNCU YILI" yazısının yer aldığı görselin merkezinde kompozisyonu ortadan ikiye ayıran kırmızı kurdeleli, çiçek buketli ve yine zemin rengi kırmızı olan büyük bir yuvarlak madalyon içerisinde Cumhuriyet'in kuruluşunu ve inkılapların mimarı olarak ifade edilen Gazi M. Kemal Atatürk betimlenmektedir. Sivil giysileriyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin başkanı olarak tasvir edilen Atatürk, «en büyük eseri» olarak tanımladığı rejimle ve rejime ait değerlerle özdeşleştirilmiştir (Malkoç, 2024, s. 61).

Şekil 5.

Münir Fehim, *Vakit Gazetesi*, 29 Ekim 1933, s.1.

Kompozisyonun sol kısmında gerilerde bacasından duman çıkan fabrika, onun önünde tren ve yine solda en ön düzlemde birinin üzerinde "Harf", diğerinde "Medeni Kanun" ve üçüncüsü isimsiz olan toplamda üç ayrı kitap yer almaktadır. Kompozisyonun sağında ise en arkada karanlık bir gökyüzünün bembeyaz bir bulutla aydınlanan görüntüsü ve hemen altında kademeli olarak betimlenen tarım arazileri ile onun altında 1925 yılındaki şapka devrimine uygun taktığı şapkasıyla pulluklu traktörü ile tarlasını süren bir çiftçi betimlenmiştir. Yeni kurulan devlet, 1923 yılında savaşlar nedeniyle yıpranmış bir ekonomi ile geleneksel tarıma dayalı ve sanayileşmesi yok denecek seviyede oldukça kötü durumdaki bir ekonomik yapıyı devralmıştır (Dülgeroğlu, 1983, s.5). Ekonomik kalkınmayı ve tarımsal açıdan ilerlemeyi sağlamak için Atatürk öncülüğünde hızlı biçimde atılımlar gerçekleştirilerek iktisadî tedbirler ve bu yöndeki uygulamalar hayata geçirilmiştir. 1925'te çıkarılan bir kanunla Aşar Vergisi kaldırılmış, köylüyü topraklandırmak için toprak dağıtılmış, Ziraat Bankası ile küçük çiftçilere kredi kolaylıkları tanınmıştır. Tarım Kredi Kooperatifleri, Ziraat Okulları, Yüksek Ziraat Enstitüsü açılır ve köylüye faydalı olmak amacı ile tohum ıslah istasyonları ile modern yöntem ve makinelerin uygulandığı çiftlikler kurulmuştur. Traktör kullanımı teşvik edilmiş ve Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi olarak nitelendirilen ve ülkenin yoktan var oluş öyküsünde yer alan çiftçilere ucuz tarım aleti ve pulluk başta olmak üzere makineler dağıtılarak tarım alanlarını genişleterek daha fazla ürün alınması hedeflenmiştir (Kaştan, 2012, ss. 1766-1768, 1774-1775; Sarıkoyuncu ve Kayıran, ss. 1998, s. 239). Kompozisyona dair diğer bir detay ise sağda ön kısımda şapkalı modern giysiler içerisindeki erkek figürü ile onun önünde birinde "Tarih", diğerinde ise "1923/1933" yazan iki kitabın varlığıdır. Bununla da Atatürk'ün önderliğinde ülkenin modernleşme yolunda attığı adımlara ve bu yönde uygulamaya konulan devrimlere gönderme yapılmaktadır.

Milliyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi'nin 29 Ekim 1933 tarihli kapak sayfasında tam ortada yer alan görselde (Şekil 6), üzerinde kırmızı renkte 6 Ok'un olduğu Antik döneme ait kıyafeti ve başında miğferiyle Türk bayrağı tutan bir asker betimlenmiştir. Tıpkı bayrak gibi ulus devletin en belirgin sembollerinden biri olan güçlü, cesur ve her an savaşılmaya hazır asker ile bir yandan vatanın gücü ve yenilmezliği sembolize edilirken, diğer yandan da militarist bir devlet olgusuna vurguda bulunulmuştur. Askeri savunma ile bir yandan diğer ülkelerin tehditlerine karşı meydan okunmaya, diğer yandan da motive edici bir unsur olarak ulusun üyelerine özgüven aşılanmaya çalışılmıştır. Hem Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, hem de rejimin bekçisi olarak Cumhuriyet'in erken yıllarından 1950'lere kadar bayramların ve geçit törenlerinin vazgeçilmez sembollerinden biri olmuştur (Başaran İnce, 2010, ss. 208-209, 212).

Şekil 6.

Anonim, Milliyet Gazetesi, 29 Ekim 1933, s.1.

Kompozisyonun merkezinde bir ayağıyla yerde üst üste yığın bir görüntü sunan Osmanlı'ya ait unsurları çiğneyen asker figürü betimlenmektedir. Bunlar, padişah tuğrası, kavuk, fes ve Osmanlı alfabesinden Elif, Be ve Cim harfleri ile ortadan ikiye kırılmış bir biçimde tasvir edilen Osmanlı savaş aleti teberdir. Osmanlı dönemi ilkel, modası geçmiş ve köhne olarak düşünülen yönleriyle gösterilmiş ve alfabesinden saltanata dek bir devrin sona erdiği gösterilmeye çalışılmıştır. Yeni rejim, kötü gidişatın sorumlusu olarak gördüğü Osmanlı'yı hemen hemen her alanda eleştirmekte, ona ait tüm unsur ile onunla özdeşleşen bütün sembolleri yok sayma eğilimindedir. Bu şekilde bir yaklaşım benimsenmesinin altında ise yaşanan kötü olayların hatırlanarak rejime ve ülkenin geldiği mevcut duruma karşı şükür ve minnet dolu olunması isteği yatmaktaydı. Cumhuriyet dönemine ait olan her şey ise olumlanmakta ve yeni rejimin farkı ortaya konmaktadır. Cumhuriyet, bir miladı ve yeniden doğuşu simgelerken, toplumsal ve kültürel hayatta ona atfedilen en temel unsurlarla birlikte temsil edildiği anlaşılmaktadır. Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi arasındaki bu tür bir mukayese, geçmiş ve şimdi arasındaki çarpıcı farkı ortaya koyarken aynı zamanda ülkenin geldiği yeni aşamadan duyulan memnuniyet duygusu ifade edilmiştir.

Son Posta Gazetesi

Son Posta Gazetesi, onuncu yıl gününde ana sayfada "Onuncu Yıldönümünde Cumhuriyetin Banisine Tazimlerini Arzeder" sözlerine ve sayfayı kaplayan büyük boyutlu bir görsele yer vermiştir (Şekil 7). Görselde, merkezde sivil kıyafetleri ile profilden betimlenen Atatürk, onun arkasında sol tarafta bacasından dumanlar çıkan fabrika ve kompozisyonun ön düzleminde ise izciler betimlenmiştir. Cumhuriyet'i görsel bakımdan temsil eden insan tiplerinin başında gelen izciler, Türk neslinin sağlıklı gençleri ve rejimin bekçileri olarak Atatürk tarafından özel olarak seçilen bir gruptur (Başaran İnce, 2010, s. 208). Tek tip bir üniforma içinde izci olarak gösterilen 3'ü kız, 3'ü erkek olan 6 öğrenci, şapkaları ellerinde Gazi'yi selamlamaktadır. Türk ordusu gibi izci gençlere de vatanın savunmasında, ideolojinin benimsenmesinde, inkılapları içselleştirmek ve iletmek noktasında önem atfedilmiştir. Cumhuriyet bayramı törenlerinde mektepli kız ve erkek öğrencilerin izci olarak bir arada gösterilmesi son derece yaygın olup, Cumhuriyet'in gurur duyduğu değerler olarak tören fotoğraflarında yan yana gösterilmektedir (Başaran İnce, 2010, s. 216). Dikkat çekici olan, etkinliklerde olduğu gibi gazetelerdeki görsel içerik ve betimlemelerde de erkek ve kız öğrencilere eş ağırlıkta yer verilmesi, kız çocuklarının erkekler kadar eğitimde olduğu gibi diğer alanlarda da hak sahibi olduğu ile kız öğrencilerin başarılarının altını çizmeye yöneliktir (Malkoç, 2024, s. 61).

Şekil 7.

Anonim, 29 Ekim 1933, *Son Posta* Gazetesi, s.1.

Sonuç

Tek Parti döneminde halka yeni rejimin ilkelerini anlatmanın en etkili yöntemlerinden biri olarak işlev gören Cumhuriyet'in Onuncu Yıldönümleri, geniş çaplı hazırlıklar sonucunda ülke genelinde büyük bir coşku ve heyecanla kutlanmıştır. Söz, müzik, resim, afiş, konferans, temsil gibi pek çok aracın seferber edildiği günlere basın ilgisine de büyük olmuştur. Cumhuriyet'in anlam ve önemine yakışır bir sorumlulukla hareket eden gazeteler, günler öncesinden başlayarak her türlü gelişmeyi sayfalarına taşımışlardır. Bununla birlikte dönemin en çok okunan gazetelerinden *Hâkimiyeti Milliye*, *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Vakit*, *Son Posta* gazeteleri, Cumhuriyet'e, devrimlere ve ülkenin kurucu lideri Gazi'ye yönelik övgü dolu yazılarla birlikte anlatımı destekler nitelikte paylaştığı görseller yoluyla da halkı devrim heyecanına ortak etmişlerdir. 29 Ekim 1923 gününe denk gelen yıldönümü bayramları vesilesiyle gazetelerin ana sayfalarında Cumhuriyet'in on yıl gibi kısa bir süre içinde gerçekleştirdiği faaliyetleri yansıtan illüstrasyonlarda; çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, kahraman Türk askeri, izciler, şanlı Türk bayrağı, 6 Ok, tren, traktör ve tarım ve hayvancılıkla uğraşan çiftçiler, fabrika, uçak, tren, gemi, otomobil, demiryolu gibi pek çok imge ile yeni rejimin sosyal, ekonomi ve sanayi alanındaki atılımlarına ve bilhassa inkılapçı karakterine vurguda bulunulmuştur.

Osmanlı dönemine ait Arapça harfler, sarık, fes gibi unsurlar ile eski ve yeni Türkiye karşılaştırması, Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü vasıtasıyla gazetenin ana sayfalarındaki görseller yoluyla bir kez daha görüntülenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş bir ülke olarak gösteriminde, "eski, geri kalmış, köhne" kurum ve zihniyet yapısıyla karşıt bir unsur olarak temsil edilen Osmanlı Devleti'nden yararlanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ile özdeşleşen sembollere yer verilmesi, eskinin reddi ve yok sayılışına karşılık gelirken eski ve yeni üzerinden yapılan mukayese ile Cumhuriyet'i öne çıkaran ve önemini vurgulayan anlatım güçlü hale getirilmektedir. Öyle ki eskiye karşı yeninin üstünlüğü vurgulanarak son on yılda ekonomi, eğitim, sanayi ve mimarlık gibi alanlarda yaşanan değişim ele alınmış ve eski dönem ile Cumhuriyet devrine yönelik bir kıyaslama yapılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet rejimine yönelik yapılan övgü, rejimin ötekisi olarak işaret edilen Osmanlı İmparatorluğu'nu her fırsatta yermek şeklinde kendini göstermiştir. Bununla, yakın geçmişte yaşanan olayların hatırlanarak Cumhuriyet'le birlikte sahip olunan kazanımların ortaya konulması, bu yolla halkın rejime güven ve minnet duymaları amaçlanmıştır. Sonuçta yeni rejimin meydana getirdiği değişimleri ve toplumsal hayattaki karşılığını görme fırsatı bulduğu görsellerin hemen hepsi,

devrimin ideolojisini ve amaçlarını özetleyen bir nitelik taşıırken bir yandan da yeni rejimin kökleşmesi ve devrimlerin halka benimsetilmesi açısından bir nevi propaganda işlevi görmüştür.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Gazeteler

Hâkimiyeti Milliye
Cumhuriyet
Milliyet
Akşam
Son Posta
Vakit

Kitap, Makale ve Tezler

- Acun, F. (2004). Görsellik ve Yakın Dönem Tarihi Araştırmalarında Kullanımı. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, (18), 95-118.
- Akçakaya, U. (2022). Bir Karış Fazla Şimendifer: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Demiryolu Politikasının Değişimi. *ESOGÜ Tarih Dergisi*, 5(1), 29-61.
- Asiliskender, B. (2009). Cumhuriyet Sonrası Kalkınma Hareketi Olarak Sanayileşme ve Mekânsal Değişim. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7(13), 153-169.
- Aydın Altay, S., & Özkan Koç, E. (2022). Ülkü Dergisi Kapak Tasarımları: Cumhuriyet İdeolojisinin Görsel Temsili. *Sanat Tarihi Dergisi*, 31(2), 1341-1369.
- Başaran İnce, G. (2010). *Toplumsal hatırlama/unutma sürecinde basın: kolektif siyasi belleğimizdeki Cumhuriyet tasavvuru* (Tez No: 262126). [Doktora Tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Başbuğ, D. (2013). *Resmi İdeoloji Sahnede*. İletişim Yayınevi.
- Bileydi Koç, M. (2023). Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Sanat Politikaları Bağlamında İnkılap Sergileri ve Yurt Gezileri (1923-1943). *MUTAD, Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı*, 40-58.
- Bolat, B. S. (2007). *Milli bayram olgusu ve Türkiye'de yapılan Cumhuriyet bayramı kutlamaları (1923-1960)* (Tez No: 207367). [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Demirhan, N. (1999). *Cumhuriyetin Onuncu Yılı'nın Türk İnkılap Tarihinde Yeri ve Önemi*. Atatürk Araştırma Merkezi.
- Doğaner, Y. (2007). Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamaları. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, (9), 119-143.
- Dülgeroğlu, E. (1983). Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin Sanayileşmesi. *Uludağ Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (2), 93-102.
- Eminalp M. (2024). Kendi Döneminin Basın Görselleriyle Mustafa Kemal (Atatürk) ve Cumhuriyet. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (1), 43-64.
- Evsile, M. (2018). Cumhuriyet Döneminde Sanayileşme Faaliyetleri (1923-1950). *History Studies*, 10 (8), 109-119.
- Gülbudak, Ö. (2023). Amerikan Gazetesi Harper's Weekly İllüstrasyonlarıyla 1877-1878 Osmanlı Rus (93 Harbi) Sırasında Osmanlı Kentleri. *Sanat&Tasarım Dergisi*, 13 (1), 164-182.
- Güven, H. S. (1981). Atatürk Döneminin Ekonomi Ve Ulaştırma Siyasaları. *Amme İdaresi Dergisi*, 14 (4), 87-112.
- Hasırcı D. (2010). *Milliyetçilik icat edilen gelenekler ve Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamaları örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=wKRwMJ1mz4f7ZJHRRtheBw&no=X9-Sp3N08mps8s-vlV5q0w>
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=yx0ie75ner5F6a6O8jQl7g&no=QXSttPA3Fwz7Te4bOoe7HA>
- Kaştan, Y. (2012). Atatürk Dönemi'nde Tarım Alanında Yapılan Yenileşme Hareketleri. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Atatürk Araştırma Merkezi, Tarih ve Medeniyetler Tarihi*, (IV), 1763-1782.
- Sarıkoçuncu, A., & Kayıran, M. (1998). Atatürk, Cumhuriyet ve Türk Tarımı: Atatürk'ün Tarım Politikası ve Sonuçları. *Erdem*, 11 (31), 215-242.
- Siyasi Partiler, Cumhuriyet Halk Partisi 1150/37/1, 7. Büro, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü Kutlama Programı, BCA.
- Tozoğlu, A.E., Kaymaz, E., & Sezen Ö.S. (2022). Ankara'da Millî Bayram Kutlamaları: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kamusallığın Performatif Biçimleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 10 (2), 203-228.
- Uğur, E., & Kısa, M. (2023). Ulusal Gazete İllüstrasyonlarının Görsel İletişim Tasarımı Açısından Analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (136), 179-191.

- Vatandaş, S., Avcı, M. G., & Vatandaş, C. (2024). Türkiye’de Cumhuriyet’in 10. Yılı Kutlamaları. *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), Cumhuriyet’in 100. Yılı Özel Sayısı, 238-265.
- Yalçın, L. (2014). Erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği Arasındaki Sanatsal İlişkiler: “Ankara: Türkiye’nin Kalbi” Belgeseli Örneği. *İnsan&İnsan*, (2), 40-61.
- Yeşilkaya, N. G. (2003). *Halkevleri, İdeoloji ve Mimarlık*. İletişim Yayınevi.
- Yıldırım, İ. (1996). Atatürk Dönemi Demiryolu Politikasına Bir Bakış. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12 (35), 387-396.